

Položaj žene u zakonima i statutima kvarnerskih gradova od 13. do 17. stoljeća

Krpan, Karmen; Škrobonja, Ante

Source / Izvornik: **Medicina, 1989, 25, 63 - 68**

Journal article, Published version

Rad u časopisu, Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:184:356562>

Rights / Prava: [Attribution 4.0 International](#)/[Imenovanje 4.0 međunarodna](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-09-19**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Medicine - FMRI Repository](#)

POLOŽAJ ŽENE U ZAKONIMA I STATUTIMA KVARNERSKIH GRADOVA OD 13. DO 17. STOLJEĆA

THE STATUS OF THE WOMAN IN LAWS AND STATUTES OF THE TOWNS OF THE KVARNER REGION FROM 13TH TO THE 17TH CENTURY

Karmen Krpan, Ante Škrobonja

Izvorni znanstveni rad

Ključne riječi: Žena. Zakoni, srednjovjekovni. Kvarner.

Sažetak: U radu su najprije pregledno prikazani zakoni i statuti srednjovjekovnih kvarnerskih gradova: Vinodolski zakon (1288), te statuti Vrbnika (1388), Senja (1388), Kastva (1490), Veprinca (1507), Mošćenica (1530-33), Rijeke (1530) i Trsata (1640).

Položaj žene je tretiran sa stajališta: pravnog položaja, odredbi protiv nasilja prema ženi, seksualnih delikata, bračnih obaveza, majčinstva i čedomorstva te vraćanje i čaranje. Analizom mnogobrojnih propisa zaključuje se da je odnos prema ženi bio napredniji u onim sredinama gdje su odredbe donijete na osnovi tradicionalnih običaja. Uočen je pomak od starijih statuta prema novijima u shvaćanju zločina počinjenog prema ženi (silovanje). U većini zakona ne pravi se razlika da li je zločin počinio muškarac ili žena: kazna je ista, ali se različito provodi (bigamija - odrublivanje glave, biandrija - spaljivanje na lomači). Uz nužno respektiranje negativnih refleksija srednjeg vijeka koje su prisutne u mnogim propisima, može se zaključiti da je u navedenim gradovima vladao relativno napredan odnos prema ženi. To je zasigurno dokaz više u prilog visokog civilizacijskog stupnja razvoja koji je vladao u kvarnerskim gradovima od 13. do 17. stoljeća.

Prispjelo: 20. travnja 1989.

Original scientific paper

Key words: Woman. Medieval laws. Kvarner.

Summary: The laws and statutes of the medieval towns of the Kvarner region are described: the Vinodol Law (1288) and the statutes of Vrbnik (1388), Senj (1388), Kastav (1490), Veprinac (1507), Mošćenice (1530-1533), Rijeka (1530) and Trsat (1640).

The position of the woman is treated from different aspects: legal aspect, regulations against violence towards women, sexual offences, marriage obligations, maternity and infanticide, sorcery practicing and witchcraft. By analysing a number of regulations contained in the Vinodol Law, it can be seen that the relation towards women was more progressive in the regulations based on traditional customs. There is obvious difference between older and newer statutes concerning offences against women (e. g. rape).

Most laws do not make any difference in crimes whether committed by men or women. The punishment is the same but the procedure of carrying it out is different (bigamy - decapitation; biandry - burning at the stake). Although there are some negative reflexions of the Middle Ages present in many regulations, it may be concluded that there was a relatively progressive attitude to women in all the towns. It shows a highly civilized degree of development in the towns of the Kvarner region from the 13th to the 17th century.

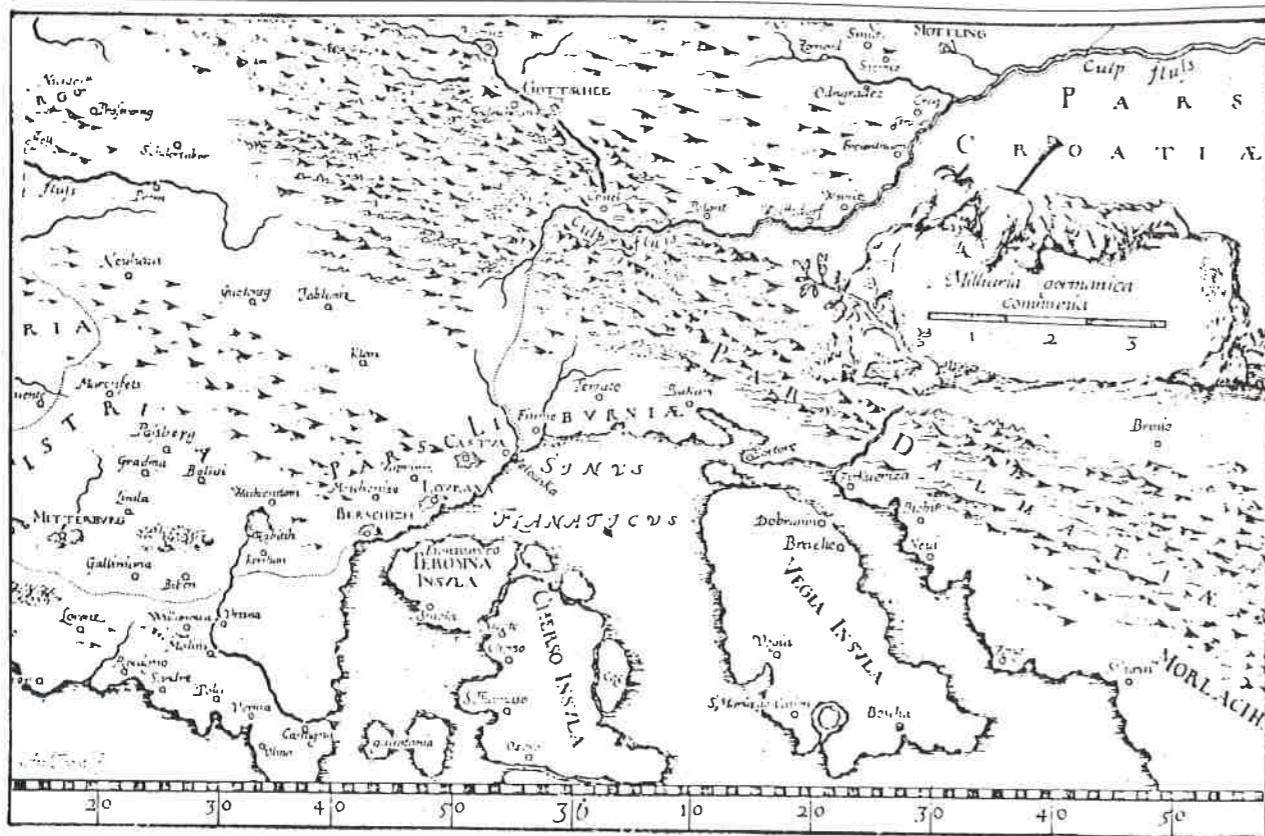
Received: April 20, 1989.

UVOD

Povijest življenja u kvarnerskim naseljima počinje još u prethistoriji i nastavlja se tijekom ilirskih i rimskih vremena. Kontinuitet organiziranih urbanih sredina, uz povremene prekide, održat će se tijekom nemirnog srednjeg vijeka, najčešće u obliku »kašte-la«, na putu između seoske općine i gradića.¹ Zahvaljujući obilnoj sačuvanoj materijalnoj građi, osobito pisanim dokumentima, možemo s malo truda doča-

rati življenje na ovom području u kontinuitetu sred-njevjekovlja čije se refleksije nerijetko osjećaju i u prvim stoljećima novog vijeka. Izuzetnu dragocje-nost u tim istraživanjima predstavljaju zakonici i statuti, tj. zbirke propisa što ih u okviru svoje autonomije donose stanovnici naselja na prostoru od Mošćenica i Kastva na zapadu do Senja na istoku, uključujući i otok Krk u razdoblju od 13. do 17. stoljeća. Riječ je o propisima koji su najčešće izrasli na običajima. Njihovo pismeno obznanjivanje predstavlja praktički prelazak s tzv. običajnog na pisano pravo, što je istovremeno i dodatni dokaz visokog stupnja civilizacijskog razvitka.

Dr. Karmen Krpan, doktor sveukupne medicine, liječnik stažist.
Dr. Ante Škrobonja, doktor sveukupne medicine, magistar medicinskih znanosti, znanstveni asistent pri Katedri za povijest medicine Medicinskog fakulteta Sveučilišta »Vladimir Bakarić« u Rijeci, specijalist medicine rada, liječnik u Domu zdravlja Rijeka.

Slika 1.
Istra i Hrvatsko primorje prema Valvasoru, 17. st.

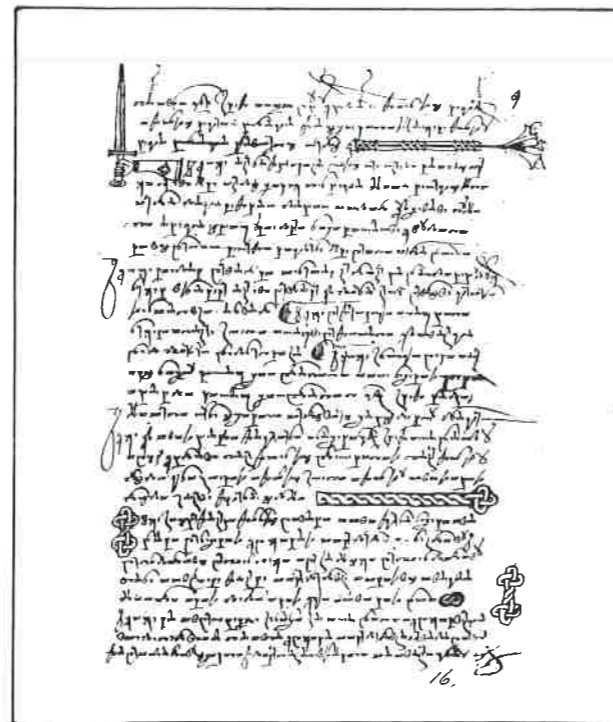
Figure 1
Istria and Croatian seaside according to Valvasor, 17th century.

Kronološkim redom nižu se: Vinodolski zakon iz 1288,² Vrbenski statut iz 1388,³ Senjski statut iz 1388,⁴ Kastavski statut iz 1490,⁵ Veprinački statut iz 1507,¹ Zakon Kaštela Mošćenice (korišten dio potječe iz 1530-1533),⁷ Statut grada Rijeka^{8,9} i Trsatski statut iz 1640.¹⁰ Radi bolje preglednosti najprije ćemo ukratko prikazati zakone i statute kronološkim redom uz glavne naznake prema korištenoj literaturi.^{1, 11}

Vinodolski zakon

Zbornik pravnih uredbi i propisa sastavljen 6. siječnja 1288. u Vinodolu, oblikovan 63 godine nakon što je donacijom kralja Andrije II iz 1225. Vinodol postao feud krčkih knezova Frankopana. Prema podacima u uvodu Vinodolski zakon, zbornik običajnog prava, sastavila je posebna komisija koju je skupština Vinodolaca izabrala između predstavnika devet vinodolskih gradova: Novi-grad, Ledeniće, Bribir, Grižane, Drivenik, Hreljin, Bakar, Trsat i Grobnik. Kasnije Zakon priznaju Čabar i Delnice.

Najveći broj odredbi bavi se položajem i pravima krčkih knezova; njima se priznaje vrhovna sudačka i upravna vlast u Vinodolu, utvrđuju se novčane kazne, prvenstveno u smislu zaštite feudalčevih interesa. Sačuvan je samo u jednom rukopisu iz druge polovice 15. stoljeća. Pisan je glagoljskim kurzivom, čakavskim dijalektom. Čuva se u Nacionalnoj i sveučilišnoj biblioteci u Zagrebu.

Slika 2.
Stranica iz Vinodolskog zakona (1288)
Figure 2
Page from the Statute of Vinodol (1288)

Vrbenski statut

Nastao je 1388. u Vrbniku. Sačuvan je prijepis iz 16. stoljeća. Pisan je glagoljskim kurzivom. Na 34 + 4 lista pergamene skupljene su odredbe donijete u više navrata te su nadopunjavane i nakon 1388. za vrijeme mletačke vladavine. Čuva se u Nacionalnoj i sveučilišnoj biblioteci u Zagrebu.

Senjski statut

O Senjskom statutu iz 1388. prvi je pisao Ivan Mažuranić 1854, ali kako je izvornik u međuvremenu nestao, to se koriste prijepisi i komentari kasnijih autora. Posebno vrijedan je hrvatski prijevod iz 1701. U 130 članova obrađuju se prava plemića, općinskih organa, nekretnina, postupak, kazneno pravo i razne druge odredbe.

Kastavski statut

Sastoji se od 57 »kapitula« bez određenog reda i raznog sadržaja nastalih 1400. ili 1409, dio u razdoblju od 1546. do 1614, a nekoliko odredbi još kasnije sredinom 17. stoljeća. Pisan je hrvatskim jezikom. Prepisi se čuvaju u Arhivu JAZU u Zagrebu i Arhivu Hrvatske, Isusovački kolegij Rijeka.

Slika 3.
Kastav prema Valvasoru, 17. st.

Figure 3
Kastav according to Valvasor, 17th century

Statut Veprinca

Na tri lista papira 1507. zabilježeni su običaji i propisi prema kazivanju starih ljudi. To su odredbe: o kapetanu, kaznene odredbe i odredbe o funkcionarima općine. Jezik je hrvatski, pismo glagoljica. Čuva se u JAZU u Zagrebu.

Zakon Mošćenica

Sačuvan je prepis originala iz 1510. Propisi su nastali uglavnom u 16. stoljeću, a najstariji potječu iz 1470. Jezik je hrvatski, pismo latinica. Sadrži odluke i presude sudaca, Kranjske zemaljske uprave, obaveze prema Jezuitima u Rijeci i dr. Kodeks je pohranjen u Historijskom arhivu u Rijeci.

Statut Rijeka

Riječka gradska uprava pristupila je izradi statuta 1526, a potvrdio ga je kralj Ferdinand II 1530. S obzirom na sadržaj i sustav ubraja se u najuzornije statute tog vremena. Podijeljen je u četiri knjige unutar kojih je gradivo svrstano u naslove logičnim redom. Prva knjiga sadrži propise o gradskoj općini i njenim organima, druga knjiga sadrži propise imovinske pravne prirode, treća krivično-pravne, a četvrta one propise koji po svojoj prirodi nisu spadali u prve tri knjige. Jezik je latinski. Originalni rukopis i prepis iz 19. stoljeća čuvaju se u Historijskom arhivu u Rijeci.

Statut Trsata

Trsatski statut ili »Zakon trsatski od godine 1640« sadrži 81 točku kojih je nešto više od polovice kazneno-pravne naravi. Nastao je na starom temelju Vinodolskog zakona. Jezik je hrvatski, pismo latinica. Pohranjen je u Arhivu JAZU u Zagrebu.

CILJEVI I METODE ISTRAŽIVANJA

Cilj ovog istraživanja bio je da se na primjerima nekih odredbi iz spomenutih zakonika i statuta prikaže odnos prema ženi, ne samo sa sociološkog, ekonomskog, etičkog i kulturnog stajališta, već prvenstveno sa sociomedicinskog, koji u krajnjoj liniji obuhvaća sve navedeno, pa i mnogo više. Po metodologiji rada nadovezali smo se na slične radove koji obrađuju pojedine segmente kao što su: sanitarno-higijenski propisi,¹²⁻¹⁵ socijalno-medicinski elementi,¹⁶ delikti protiv života i tijela.¹⁷ Gdje je to bilo moguće, pregledani su originalni dokumenti, a najčešće su korišteni objavljeni prijepisi ili prijevodi.

REZULTATI ISTRAŽIVANJA I KOMENTAR

Pregledom navedenih dokumenata odredbe koje decidirano govore o ženi pronašli smo u Vinodolskom zakonu, Vrbenskom, Riječkom i Trsatskom statutu. U statutima Senja, Kastva, Veprinca i Mošćenica nema takvih odredbi. Iz metodoloških razloga rezultati će biti prezentirani u nekoliko zasebnih cjelina kao što su: pravni položaj žene, odredbe protiv nasilja prema ženi, seksualni delikti, bračne obveze, majčinstvo i čedomorstvo, vraćanje i čaranja.

Pravni položaj žene

Već u najstarijem - Vinodolskom zakonu postoji odredba koja kaže da je »žena dobra i dobra glasa« dovedena kao svjedok, ako nema drugih svjedoka, vjerodostojna u parnici protiv žene, kao u slučaju psovavanja i uvrede, tako i u slučaju udarca i ranjavanja.

Prema Riječkom statutu žena je postajala punoljetna s navršениh dvanaest godina, za razliku od muškarca, koji je punoljetnost ostvarivao s navršениh osamnaest godina, osim ako nije bio pod starateljstvom, a tada tek s dvadeset i pet. Žena je nadalje bila slobodna oporučivati i darivati, ako nije

